

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-88>

УДК 332.143

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ: СУТНІСТЬ ТА ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ

THEORETICAL BASIS OF STRATEGIC MANAGEMENT OF REGIONAL DEVELOPMENT: ESSENCE AND STAGES OF IMPLEMENTATION

Манн Руслан Володимирович

доктор економічних наук, професор,
Черкаський державний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3936-2677>

Огородніков Владислав Юрійович

здобувач наукового ступеня «доктор філософії з економіки»,
Черкаський державний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0766-9545>

Mann Ruslan, Ohorodnikov Vladyslav
Cherkasy State Technological University

У статті розглянуто теоретичні засади стратегічного управління регіональним розвитком через побудову основних етапів та методів його реалізації. Наведено сутнісну характеристику терміну «стратегічне управління» та виділено його територіальну спрямованість. Автором запропоноване авторське визначення поняття «стратегічне управління», яке передбачає забезпечення сталого розвитку регіону, підвищення якості життя населення, залучення інвестицій, розвиток бізнесу та створення сприятливого середовища регіону. Розроблено етапи стратегічного управління регіональним розвитком та методи їх реалізації. Встановлено, що для досягнення стратегічної мети регіонального розвитку необхідне виконання п'яти етапів, які передбачають їх реалізацію за певними методами. Визначено, що головними учасниками реалізації зазначених етапів є держава, бізнес та населення, які створюють сприятливі умови для підвищення конкурентоспроможності країни та зростання її добробуту.

Ключові слова: стратегічне управління, регіон, конкурентоспроможність, етапи розвитку, сутність та значення.

The article examines the theoretical principles of strategic management of regional development through the construction of the main stages and methods of its implementation. It is substantiated that the strategy of economic development of regions is a key task for Ukraine in modern conditions, since the determination of strategic priorities for regional business entities should ensure the sustainable development of the country and reduce disparities between regions. The essential characteristics of the term "strategic management" are given and its territorial orientation is highlighted. It is substantiated that half of the scientists interpret this term, focusing on the enterprise and organization, the other half define it more uniformly and provide for the process of managing the strategic stages of the implementation of actions at the regional and national level. The author proposed an author's definition of the concept of "strategic management", which involves ensuring the sustainable development of the region, improving the quality of life of the population, attracting investments, business development and creating a favorable environment for effective development through the implementation of a system of management actions and directions. Stages of strategic management of regional development and methods of their implementation have been developed. It was established that in order to achieve the strategic goal of regional development, it is necessary to implement five stages, which provide for their implementation according to certain methods. It was determined that the main participants in the implementation of the specified stages are the state, business and the population, which create favorable conditions for increasing the country's competitiveness and increasing its well-being. It was established that the involvement of the specified participants in the development of the region under the conditions of the implementation of the specified stages of strategic management of regional development will contribute to regional convergence and balanc-

ing of the economic development of the country thanks to the unity of the goal and ensuring harmonious and sustainable regional development, where all participants work together to achieve common goals and improve the quality of life in the region. It is also stated that this implementation is a key factor for ensuring long-term development and achieving sustainable socio-economic progress.

Keywords: strategic management, region, competitiveness, stages of development, essence and meaning.

Постановка проблеми. Економічні реформи, які впроваджуються останніми роками у країнах у всіх сферах життя призвели до підвищення ролі регіонів та їх внеску у загальнонаціональну стратегію розвитку. Це вимагає налагодження ефективної системи управління, яка може успішно реалізовувати економічну політику в умовах ринкової економіки. Стратегія економічного розвитку регіонів є ключовим завданням для України в сучасних умовах, оскільки визначення стратегічних пріоритетів для регіональних суб'єктів господарювання має забезпечувати сталий розвиток країни і зменшувати диспропорції між регіонами. Системи стратегічного управління розвитком економіки регіонів поки знаходяться на етапі свого формування і не досягли очікуваного ефекту. Для досягнення цієї мети необхідна розробка дієвих етапів стратегічного управління регіональним економічним розвитком. Тому актуальним є завдання розробки теоретичних основ створення етапів стратегічного управління в цьому контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти стратегічного управління на регіональному рівні є предметом дослідження багатьох науковців, таких як: Жаворонкова Г. [1], Завитій О. [2], Коритько Т. [3], Портер М. [4], Пуцентейло П. [2], Рогатина Л. [5], Чандлер А. [6] та ін.

Чандлер А. та Портер М. у своїх дослідженнях розглядають необхідність розробки ефективної стратегії управління [4; 6]. Пуцентейло П. та Завитій О. зазначають перспективність та важливість стратегічного управління у довгостроковому періоді [2]. Жаворонкова Г. та Коритько Т. розкривають сутність та необхідність стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону [1; 3]. Рогатина Л. досліджує вплив стратегічного управління на формування конкурентних переваг регіону [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За наявності достатньої кількості досліджень щодо стратегічного управління регіоном варто зазначити про відсутність досліджень щодо етапів стратегічного управління регіоном та виявлення мето-

дів їх реалізації, які б сприяли підвищенню конкурентоспроможності територій.

Метою статті є обґрунтування теоретичних засад стратегічного управління регіональним розвитком та формування етапів його управління, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах економічного спаду та кризових трансформацій у світі вагомим завданням будь-якої країни є вчасна та ефективна перебудова її економіки та визначення довгострокового плану дій і етапів управління регіональним розвитком, адже саме регіони формують відповідний рівень конкурентоспроможності країни та визначають майбутній фокус уваги країни. За умови нестабільності регіонального розвитку важливим завданням є визначення стратегічних орієнтирів та визначення сутності стратегічного управління регіональним розвитком з метою подальшого формування етапів та перспектив розвитку регіонів. Стратегічне управління дозволяє на довгострокову перспективу визначити головні пріоритети розвитку як підприємства, так і регіону або країни загалом, тому важливим є визначення сутності даного поняття. У таблиці 1 було систематизовано існуючі визначення поняття та виділено його територіальну спрямованість.

З огляду на існуючі теоретичні визначення поняття «стратегічне управління» можна підсумувати, що половина науковців трактує даний термін, акцентуючи увагу на підприємстві та організації, інша половина визначає його більш уніфіковано та передбачає процес управління стратегічними етапами реалізації дій на регіональному та національному рівні. Автором було запропоноване авторське визначення поняття «стратегічне управління», яке передбачає забезпечення сталого розвитку регіону, підвищення якості життя населення, залучення інвестицій, розвиток бізнесу та створення сприятливого середовища для ефективного розвитку через реалізацію системи управлінських дій та напрямів.

Стратегічне управління регіональним розвитком включає в себе взаємодію з різними зацікавленими сторонами, включаючи органи

Таблиця 1

Сутнісна характеристика визначення терміну «стратегічне управління»

Автори	Визначення сутності	Спрямованість
1. Д. Шендел і К. Хаттен [7]	процес визначення зв'язку організації з її оточенням, який полягає в реалізації обраних цілей та спробах досягати бажаного стану взаємин з оточенням за допомогою розподілу ресурсів, що дозволяє ефективно й результативно діяти організації та її підрозділам.	Для підприємства
2. Дж. Хіггенса [8]	управління метою здійснення місії організації через управління процесом взаємодії організації з її оточенням.	Для підприємства
3. Дж. Пірс і Р. Робертсон [9]	набір рішень та дій з формулювання й виконання стратегій, які розробляють для того, щоб досягати мети організації.	Для підприємства
4. Л. Рогатіна [5]	діяльність, спрямовану на досягнення висунутих цілей та завдань організації, визначених на основі прогнозування можливих змін у навколишньому середовищі й потенціалу організації, шляхом координації і розподілу ресурсів.	Для підприємства
5. З. Шершньова [10]	багатоплановий, формально-поведінковий управлінський процес, який допомагає розробляти та впроваджувати ефективні стратегії, що сприяють балансуванню відносин між організацією та зовнішнім середовищем, а також досягненню визначених цілей.	Уніфіковане
6. М. Латинін, Т. Лозинська, І. Дунаєв [11]	процес постійного впливу на об'єкт управління, який здійснюється, виходячи з об'єктивної оцінки його стану, із врахуванням змін навколишнього середовища та прогнозу подальшої їх динаміки для досягнення цілей розвитку.	Уніфіковане
7. Енциклопедія державного управління [12]	особливе, відмінне від поточного, управління організацією на підставі стратегії, яке орієнтує діяльність на встановлення постійного зв'язку із зовнішнім оточенням та на внесення своєчасних змін для закріплення здатності організації до ефективного виконання своєї місії та забезпеченні довгострокового виживання організації в мінливому середовищі.	Для підприємства
8. В. Тертичка [13]	є систематичним процесом, за допомогою якого організація або територіальна громада прогнозує, планує і реалізує свою діяльність у майбутньому.	Уніфіковане
9. Авторське визначення	система управлінських процесів і дій, спрямованих на визначення, реалізацію та координацію стратегій та заходів для покращення економічного, соціального, культурного та інфраструктурного розвитку території.	Уніфіковане

влади, бізнес-середовище, громадські організації та інших стейкхолдерів з метою спільної реалізації стратегічних завдань для розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіону. Враховуючи, що конкурентоспроможність регіону є фундаментальним поняттям добробуту будь-якої території, яка визначає не тільки якість життя населення, а й залучення інвестицій, підвищення рівня ВРП та загалом розвиток інфраструктури регіону, то зосередимо більш детальну увагу на визначенні

поняття стратегічне управління конкурентоспроможністю регіону. Це процес розробки, впровадження та систематичного удосконалення стратегій та заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності території з метою створення сприятливого середовища для розвитку бізнесу, підвищення якості життя населення та забезпечення стійкого економічного розвитку регіону. Погляди науковців на стратегічне управління дають можливість говорити, що для регіону і його роз-

витку саме воно покликане систематизувати процеси регіонального розвитку на основі цілей, засобів і напрямків ефективного управління як в короткостроковій, так і довгостроковій перспективах.

Регіон як складна економічна система функціонує на принципах самоорганізації та адаптації, а його управління залежить від ефективної внутрішньої структури управління, а також можливостях оперативного адаптування до змін зовнішнього середовища, що у сукупності формує необхідні етапи стратегічного управління регіоном.

Суб'єктивна роль кожного регіону визначається через систему міжрегіональних взаємозв'язків і взаємодії з державою, іншими регіонами України та державами. Тобто, ознаки регіону передбачають багатофункціональну систему, яка саморозвивається та формує підґрунтя для подальшого споріднення у економічному просторі – конвергентних процесів [14]. Варто зазначити, що підвищення конвергентності регіонів дає змогу побудувати ефективну систему заходів стратегічного управління, яка сприятиме систематичному зростанню конкурентоспроможності країни та її економічному добробуту. На цьому тлі важливим є формування етапів стратегічного управління регіональним розвитком та визначення основних методів його реалізації. На рис. 1 розглянемо основні етапи стратегічного управління регіональним розвитком, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності території.

Перший етап стратегічного управління регіональним розвитком передбачає оцінку сильних і слабких сторін регіону, виявлення його можливостей і загроз через такі методи дослідження, як: SWOT-аналіз, ABC-аналіз, PEST-аналіз, порівняння, вимірювання. Визначення місії та стратегічного бачення регіону дозволяє спланувати його майбутнє та створити чіткий орієнтир на досягнення конкретних цілей. Встановлення стратегічних цілей та завдань регіону передбачає формування конкретних напрямів, які регіон має опрацювати, щоб досягти своєї місії та стратегічного бачення конкурентоспроможного регіону. Вибір стратегії управління регіональним розвитком є важливим завданням, яке впливає на спосіб організації та розвитку регіону. Прийняття правильного вибору допомагає оптимізувати використання ресурсів і можливостей регіону, досягнути стратегічних цілей, підвищити конкурентоспроможність і вирішити існуючі проблеми. Оцінка

результатів діяльності регіону передбачає визначення ступеня ефективності використаної стратегії та заходи, спрямовані на досягнення стратегічних цілей регіону. Кожен із означених етапів передбачає виконання важливих кроків щодо підвищення конкурентоспроможності регіону, зростання його потенціалу та конвергентності з іншими регіонами.

При виконанні запропонованих етапів реалізації стратегії управління регіоном головними учасниками виступають:

– держава – створює сприятливі умови для зростання бізнесу в регіоні, формує податкові умови його функціонування та стимулює інвесторів до вкладання коштів у регіональний розвиток. Крім того, державні органи влади сприяють регіональному співробітництву, тим самим підвищуючи рівень конвергенції регіонів, а також створює рівномірні умови для розвитку різних регіонів, зменшує різницю у рівні життя населення та забезпечує сталий розвиток економіки країни загалом. Саме тому участь держави у реалізації стратегії управління регіоном є особливо важливою та створює необхідний фундамент для лобювання і захисту інтересів регіонів;

– бізнес – сприяє створенню економічно стійких та процвітаючих регіонів завдяки розвитку і реалізації своїх бізнес-ініціатив та розширенню можливостей для місцевого населення, яке проявляється у наступному: створення робочих місць та підвищення доходів у регіоні, впровадження технологічних інновацій, які підвищують конкурентоспроможність регіону, розвиток інфраструктури та ефективного використання ресурсів регіону;

– населення – співпрацюючи із органами влади та бізнесу мають змогу показати потреби суспільства та ініціативи, які є цінними для досягнення спільних цілей регіону завдяки таким заходам, як: створення громадських організацій, волонтерство, розвиток соціального підприємництва, освіта та інформатизація тощо.

Залучення зазначених учасників розвитку регіону за умов реалізації наведених етапів стратегічного управління регіональним розвитком сприятиме регіональному зближенню та збалансуванню економічного розвитку країни завдяки єдності мети та забезпеченню гармонійного й сталого регіонального розвитку, де усі учасники працюють разом для досягнення спільних цілей та покращення якості життя у регіоні.

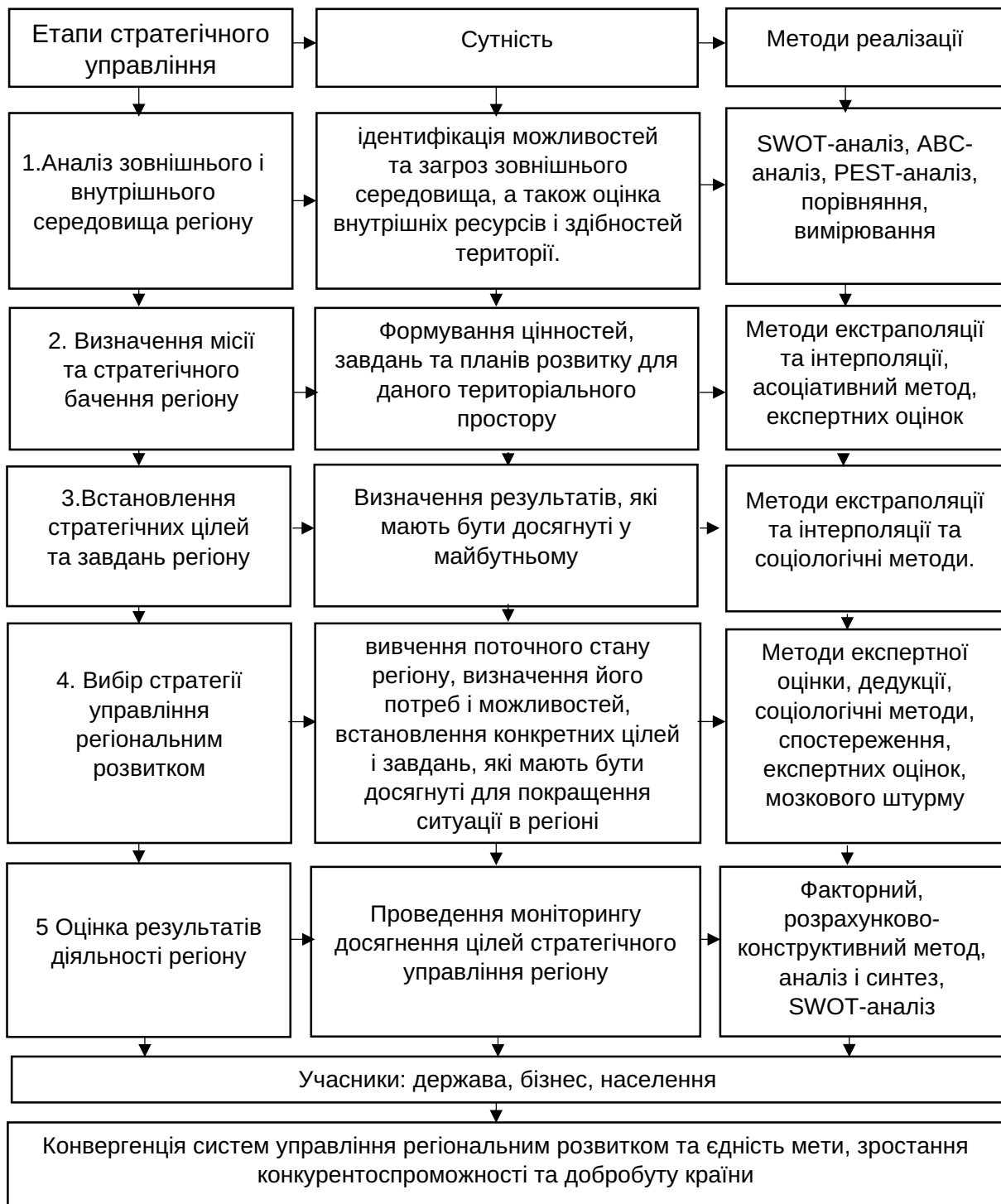

Рис. 1. Етапи стратегічного управління регіональним розвитком та методи їх реалізації

Джерело: розроблено автором

Висновки. Таким чином використання цілісного підходу до стратегічного управління регіональним розвитком дозволяє здійснювати системні зміни, спрямовані на збалансування економічного простору у країні. Значні трансформації, які відбуваються у глобальній економічній системі сприяють зростанню

конкуренції як на регіональному, так і на міжнародному рівні. Внаслідок чого роль конкретного регіону збільшується у житті країни в цілому. Саме тому виникає гостра необхідність у впровадженні ефективної та дієвої системи стратегічного управління регіоном, як має виконуватись поетапно та система-

тично, із врахуванням інтересів суспільства даного регіону. Реалізація запропонованих етапів стратегічного управління регіоном дозволить збагатити економічний простір країни через регіональне випередження та підви-

щення конкурентоспроможності на усіх рівнях влади. Ця реалізація є ключовим фактором для забезпечення довгострокового розвитку та досягнення сталого соціально-економічного прогресу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жаворонкова Г. В., Жаворонков В. О. Стратегічне управління роз витком регіону. *Проблеми екологічної біотехнології*. 2010. № 1. С. 26–31. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/2872/2861> (дата звернення: 15.09.2022).
2. Пуцентейло П. Р., Завитій О. П. Особливості формування стратегії управління економічним розвитком регіону. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2017. Вип. 27. С. 298–308. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatu_2017_27_40 (дата звернення: 15.09.2022).
3. Коритько Т. Ю. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку регіону. *Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку*. 2012. С. 152–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sim_2012_2012_14. (дата звернення: 15.09.2022).
4. Porter M. E. *Competitive strategy. Techniques for analyzing industries and competitor*. First Free Press Edition, 1980. 397 p.
5. Рогатіна Л. П. Стратегічне управління економічним розвитком, його особливості та роль у формуванні конкурентних переваг регіону. *Економіка та держава*. 2018. № 2. С. 92–96. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2018/22.pdf (дата звернення: 15.09.2022).
6. Chandler A. *Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise*. Massachusetts Institution of Technology: The Mit Press. 1962, 1990. 465 p.
7. Schendel D. E. *Business Policy or Strategic Management: A Broader View for an Emerging Discipline*. Academy of Management Proceeding. August. 1972. P. 4.
8. Higgins J. M. *Organizational Policy and strategic Management: Text and Cases*, 2nd ed. Chicago: The Dryden Press, 1983. P. 3.
9. Pearce J. A., Robinson R. B. Jr. *Strategic Management*, 2nd ed. Homewood, Ill: Richard D. Irvin, 1985. P. 6.
10. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: підручник. 2-ге вид., перероб і доп. Київ : Вид-во КНЕУ, 2004. 699 с.
11. Стратегічне планування : навч. посібник / М. А. Латинін, Т. М. Лозинська, І. В. Дунаєв ; за заг. ред. д.е.н., проф. О. Ю. Амосова. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2013. 248 с.
12. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; [наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін.]. Т. 2 : Методологія державного управління / [наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін.]. Київ : НАДУ, 2011. 692 с.
13. Тертичка В. В. Стратегічне управління : навч. посібник. Київ : НАДУ, 2014. 196 с.
14. Якушева О. В. Міжрегіональний взаємозв'язок як фактор зростання економіки. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць*. Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ», Вип. 17. 2018. С. 221–226.

REFERENCES:

1. Zhavoronkova G. V., Zhavoronkov V. O. (2010). Strategic management of the development of the region. *Problems of ecological biotechnology*. № 1. P. 26–31. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/2872/2861>
2. Pucenteilo P. R., Zavytiy O. P. (2017). Peculiarities of forming a strategy for managing the economic development of the region. *Podilsky Visnyk: agriculture, technology, economy*. Vol. 27. P. 298–308. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatu_2017_27_40
3. Korytko T. Yu. (2012). Strategic planning of social and economic development of the region. *Strategy and mechanisms of regulation of industrial development*. P. 152–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sim_2012_2012_14
4. Porter M. E. (1980). *Competitive strategy. Techniques for analyzing industries and competitor*. First Free Press Edition. 397 p.
5. Rogatina L. P. (2018). Strategic management of economic development, its features and role in the formation of competitive advantages of the region. *Economy and the state*. № 2. P. 92–96. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2018/22.pdf

6. Chandler A. (1990). *Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise*. Massachusetts Institution of Technology: The Mit Press. 465 p.
7. Schendel D. E. (1972). *Business Policy or Strategic Management: A Broader View for an Emerging Discipline*. Academy of Management Proceeding. August. P. 4.
8. Higgins J. M. (1983). *Organizational Policy and strategic Management: Text and Cases*, 2nd ed. Chicago: The Dryden Press, P. 3.
9. Pearce J. A., Robinson R. B. Jr. (1985). *Strategic Management*, 2nd ed. Homewood, Ill: Richard D. Irvin, P. 6.
10. Shershnyova Z. E. (2004). *Strategic management: textbook*. 2nd ed., revised and supplemented. Kyiv: KNEU Publishing House. 699p.
11. Latynin M. A., Lozinska T. M., Dunaev I. V. (2013). *Strategic planning: education. Manual.*; in general ed. Doctor of Economics, Prof. O.Yu. Amosova. 2nd ed., revision. and added Kharkiv: Publishing House of KhaRI NADU "Master". 248 p.
12. Kovbasyuk Yu. V. (2011). *Encyclopedia of public administration: in 8 volumes. Nat. Acad. state example under the President of Ukraine*; [scientific editor collegium: Yu. V. Kovbasyuk (chairman) and others]. Vol. 2: *Methodology of state administration* / [scientific editor. collegium: Yu.P. Surmin (co-chairman), P.I. Nadolishnyi (co-chairman) and others]. Kyiv: NADU. 692 p.
13. Tertychka V. V. (2014). *Strategic management: training. Manual*. Kyiv: NADU. 196 p.
14. Yakusheva O. V. (2018). *Interregional interconnection as a factor of economic growth. Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property: Collection of scientific works*. Mariupol: State Technical University "PDTU", Vol. 17. P. 221–226.